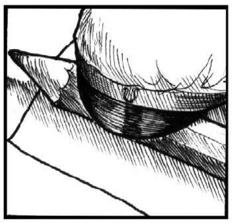

PISA-tutkimuksesta ja suomalaisten itsenäisestä ajattelusta

Marjatta Näätänen
Dosentti
Matematiikan laitos, Helsingin yliopisto

Kuten kaikki tiedämme, suomalaiset sijoittuivat hyvin PISA-tutkimuksen lukutaidossa. Matematiikan osaamisena uutisoitu tulos oli kuitenkin suurelta osalta tekstien ymmärtämistulos. Varsinainen matematiikan testaus on vasta tulossa. Melko vähäiselle uutisoinnille jäi myös se, että Suomen ruotsinkielisten oppilaiden tulos oli huonompi kuin suomenkielisten. Koululaitoksen pitäisi olla molemmille kieliryhmille jokseenkin samanlainen, ryhmäkootkaan tuskin ovat suuremmat ruotsinkielisellä puolella. Olisiko tuloksella yhteyttä siihen, että suomenkieliset saavat paljon enemmän lukuharjoitusta TV:n lasten- ja muidenkin ohjelmien tekstityksen lukemisessa? Suomenkielellä on tehty vain vähän ohjelmia ja vieraskieliset ohjelmat tekstitetään suomeksi, ruotsinkieliset sen sijaan voivat katsoa Ruotsin ohjelmia ja kuunnella niitä äidinkielellään.

Alla on lyhennelmiä PISA-tutkimusta sivuavista tai käsittelevistä kirjoituksista. Samalla ulkomaalaiset ihmettelevät, miksi suomalaiset ovat niin auktoriteettiuskoisia ja alistuvia. Miksi heillä ei ole omia mielipiteitä – ei ainakaan sellaisia, joita he osaisivat perustella? Matemaatikolle tulee mieleen, että näihin ongelmiin voi liittyä Suomessa perin yleinen virheellinen käsitys matematiikasta ja sen opetuksen merkityksestä. Täällähän luullaan, että matematiikka on koneilla korvattavaa laskemista. Ei tunneta ja tunnusteta matematiikan tärkeää merkitystä loogisen, itsenäisen ja joustavan, erilaisia ratkaisuja etsivän ja niitä perustelemaan kykenevän ajattelun opettajana.

Leena Itkonen kirjoittaa Universitas Helsingiensis -lehden numerossa 1/2002 otsikolla

Argumentaatio vaikeaa suomalaisille?

”Mielipiteen muodostus ja kriittinen lukutaito vaatii argumentointitaidon kehittämistä. Suurin puute on se, ettei perustelua eroteta selityksestä, äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori Väinö Kuukka pohtii. Meillä syntyy paljon erilaisia myyttejä, joihin yksinkertaisesti uskotaan, koska siltä tuntuu... Suomessa joku muu tietää asiat aina paremmin – isä, äiti, pomo ja poliitikot.”

Yliopistolla tanskaa opettava ja Suomessa jo usean vuoden asunut Karin Guldbaek-Ahvo on huomannut saman asian: – Suomalaiset ovat hierarkisia ja auktoriteettiuskoisia. Tanskassa asia on taas ihan päinvastoin. Tanskalaiset voisivat kyllä joskus uskoa jotain asiantuntijaakin. Mutta siellä ei riitä, että on professori tai pääministeri. Auktoriteetti on ansaittava.

– Tanskassa pitää aina olla kriittinen, Guldbaek-Ahvo jatkaa. – Kysymyksiä pitää asettaa koko ajan. Kirjoja luetaan pienestä pitäen analysoiden. Niitä katsotaan ikään kuin ylhäältä päin kyseenalaistaen. Suomalaisten lukutapa on erilainen. Suomalaiset lukevat saadakseen tietoa. Tanskassa pitää ymmärtää kokonaisuuksia, kun Suomessa korostuu yksityiskohtien tunteminen. Molempia taitoja tarvitaan, mutta niitä tarvitaan eri tarkoituksiin.

Pahimmillaan suomalainen lukutapa johtaa kuitenkin siihen, että luettua ei osata analysoida vaan ainoastaan referoida.

Guldbaek-Ahvolla on myös kokemuksia siitä, että suomalaisnuoret ovat välillä kovin epävarmoja mielipiteiden muodostamisessa: – Kun oppilaalta Suomessa kysyy, "mitä sä luulet", niin saa vastauksen "emmä tiedä". Kun uudestaan kysyy "no mitä sä luulet?", niin vastaus on edelleen "emmä tiedä", Guldbaek- Ahvo kertoo ja toteaa samaan hengenvetoon kaipaavansa ihanneoppilaakseen tanskalaisen ja suomalaisen yhdistelmää...

Kirjallisuuden tuntemusta oppilailta ei PISA-tutkimuksessa testattu, mutta sitäkin on Suomessa myös tässä yhteydessä pohdittu.

Opetushallituksen arviointitutkimuksen mukaan 43 prosenttia peruskoulun päättöluokan oppilaista ei lue vapaa-aikanaan yhtä ainutta kirjaa vuodessa. Lukeminen onkin vähentynyt dramaattisesti. Yksi syy siihen on se, että kirjoja ehditään nykyisessä oppiaineita vuorottelevassa jaksojärjestelmässä lukemaan hyvin vähän.

"Tämä näkyy myös yliopiston saksalaisen laitoksen lehtorin Helmut Diekmannin työssä: – Ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoilla on nykyään katastrofaalisen huono yleissivistys. Sitä tulee kysyneeksi itseltään, mitä he ovat tähän asti lukeneet. Myös suomalaisessa kirjakulttuurissa on mielestäni todella toivomisen varaa. Kirjat ovat täällä kausitavaraa. Ne ovat esillä kirjakaupoissa ehkä vuoden, sen jälkeen ne joutuvat alennusmyyntiin ja niitä saa enää vain antikvariaateista, Diekmann ihmettelee."

"Opetusneuvos Pirjo Sinko muistuttaa: – Lukuharrastus on kaikkein merkittävin tekijä kielen kehityksenkin kannalta. Paljon lukevat ovat yleensä hyviä kirjoittajia. Nämä taidot kulkevat käsi kädessä. Lause- ja virketajun opettamalla opettaminen on todella vaikeaa. Lukeminen vaikuttaa ajattelutaitoihin, tekstitaitoihin, rakenteiden ymmärtämiseen, Sinko listaa, mutta muistuttaa kuitenkin, että tässä mielessä kaikki lukeminen on arvokasta."

Osavastuu lukuharrastukseen houkuttelemiseksi onkin nyt annettu tiedotusvälineille. Suomen äidinkielen opettajien liitto on haastanut tiedotusvälineet mukaan kasvatusvastuuseen. Järjestö odottaa tiedotusvälineiltä yhä monipuolisempia sisältöjä, kriittistä pohdintaa, kysymyksiä ja keskustelun avauksia toivoen, että Suomeen kasvaisi kriittisempi ja argumentoinnin hallitseva sukupolvi.

Myös PISA-tutkimuksessa tuli esille, että suomalaisnuorilla olisi parantamisen varaa mielipiteiden ja kritiikin muodostamisessa. Leena Itkonen kirjoittaa Universitas Helsingiensis -lehden numerossa 1/2002 PISA-tutkimuksesta otsikolla

Suomalaisilla lukutaidon maailmanmestaruus – Mikä siivitti voittoon?

Kirjoituksessa löydetään menestykseen monia syitä, kuten TV:n tekstitetyt lastenohjelmat – joita tutkimusten mukaan katsotaan viikottain aika monta tuntia:

– Kansankeskustelussa on veikattu tekstitettyjä televisio-ohjelmia yhdeksi syyksi lukutaidon kehittymiseen. Televisiossa on paljon ulkomaisia ohjelmia, joten lapset ja nuoret lukevat televisiota katsoessaan. Lukunopeus kehittyy ja pienemmät lapset haluavat oppia itse seuraamaan television ohjelmia.

– Suomen kielen kirjoitus- ja äänneasun täydellinen vastaavuus auttaa lukemaan oppimista.

– Tärkeä syy on myös hyvät opettajat, joilla on hyvä koulutus. Suomessa kaikilla opettajilla on nykyään yliopistollinen, maisteritason tutkinto ja koulutus on houkutellut korkeatasoisia hakijoita. Tosin tilanne voi tulevaisuudessa myös muuttua. Hyvien hakijoiden halukkuuteen hakeutua alalle vaikuttaa opettajien palkkaus ja työolot, joihin monet opettajat ovat toivoneet parannusta.

– Suomalaisessa kulttuurissa lukemista arvostetaan. Kirjastolaitos on erittäin tärkeä. Snellmanilainen kansansivistysaate on ollut vahvana 1800-luvulta alkaen. Pohjoismaissa lukutaito on perinteisesti korkea, ja muun muassa lupa avioliittoon on ollut sidoksissa lukutaitoon.

– Maahanmuuttajalasten vähyys suomalaisissa koululuokissa.

Ongelmina mainittiin kirjoituksessa:

– Kaikkialla maailmassa tytöt lukivat paremmin kuin pojat. Suomessa ero oli maailman suurin. Suomessa ei näytä olevan lukevan miehen mallia. Miehen malli on Suomessa kovempi kuin esimerkiksi Tanskassa, jossa tyttöjen ja poikien välinen lukutaidon ero oli huomattavasti pienempi.

– Huippuosaajia oli Suomessa tutkimuksen mukaan selvästi vähemmän kuin hyvä kokonaistulos antaisi olettaa, niinpä lahjakkailta voisi koulussa vaatia enemmän. Peruskoulun periaatteisiin on kuulunut vahvasti heikompien osaamisen kehittymisestä huolehtiminen. Siinä voikin olla yksi syy huippuosaajien vähäiseen määrään. Näin hyvillä tuloksilla kärjenkin pitäisi olla vahvempi, lahjakkailta voisi koulussa vaatia enemmän.

– PISA-tutkimuksen mukaan suomalaisnuorilla olisi parantamisen varaa mielipiteiden ja kritiikin muodostamisessa.

Kummallisen kuuliainen kansa

Suomessa vieraillutta ympäristöekologi Leila Shuttonia haastateltiin Yliopisto 3/2002 -lehdessä. Shutton korosti, että tekemättä jättäminen – tyytyminen – on valinta ja löysi kulttuuristamme paljon korjattavaa. Suomalaiset ovat niin kauhean auktoriteettiuskoisia, hän puisteli päätään. ”Vaikka Tasmaniassa ei tunneta suomalaista kansanluonnetta, sielläkin tiedetään, että täällä kaukana pohjoisessa ihmiset on saatu suostumaan esimerkiksi sellaisiin lääkekokeisiin, joita Amerikassa tai Australiassa ei voitaisi ikinä tehdä. – Australialaiset tietävät suomalaiset hyviksi tieteen koekaniineiksi ja kaupan päälliseksi tiedemaailmassa vielä puhutaan loistavaa englantia. Hyvä kauppa. Aina ei voi olla ylpeä juuristaan.” Vaikeneminen ja alistuminen tuntui Shuttonin puheen mukaan olevan pikemmin kansalaisyhteiskunnan kuin tiedemaailman ongelma.

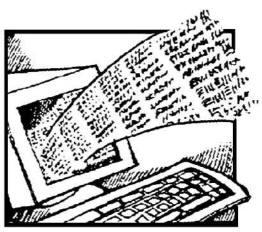

Verkkosolmusta poimittua

- WWW-linkkejä lukion matematiikan opetukseen (koonnut Ossi Hyyti)
  `http://solmu.math.helsinki.fi/2003/hyyti/`
- WWW-linkkejä yläasteen matematiikan opetukseen (koonnut Riitta Snellman)
  `http://solmu.math.helsinki.fi/2001/linkit/`
- Opas matematiikan alkuopetukseen Varga-menetelmällä (ensimmäinen luokka)
  `http://solmu.math.helsinki.fi/2000/alkuopetus/amr.html`
- Opas matematiikan alkuopetukseen Varga-menetelmällä (toinen luokka)
  `http://solmu.math.helsinki.fi/2001/unkari/luokka2/`
- Prof. István Hortobágyin kurssi Unkarilaisesta matematiikan opetuksesta
  `http://solmu.math.helsinki.fi/2001/unkari/kurssit.html`